

Cservák Csaba: Az Alkotmánybíróság igazságszolgáltatási szerepéről

E tanulmány gondolatai egy átfogó problémafelvetésnek, ha úgy tetszik, vitaindítóknak tekinthetők. Nem kívánunk abban a rendkívüli fontosságú kérdésben verdiktet mondani, miszerint bíróság-e az Alkotmánybíróság. (Csak röviden utalunk rá: egyes vonatkozásaiban komoly érvek szólnak amellett, hogy igen.) Ennek megválaszolása helyett egy még összetettebb problémát villantunk fel. Igazságszolgáltatás-e az Alkotmánybíráskodás? Egy kétismeretlenes helyett tehát kvázi egy háromismeretlenes egyenlet képe sejlik fel. Mindezek megvilágításhoz először az igazságszolgáltatás és a bíróság (illetőleg bíráskodás) fogalmát kell röviden górcső alá vennünk.

Egyes megközelítések szerint az igazságszolgáltatás a bíróságok által kifejtett tevékenység. A kérdés ellenkező szemléletű olvasata szerint azon szervek minősülnek bíróságnak, amelyek igazságszolgáltatási tevékenységet végeznek. A fentiekből az legalábbis egyértelmű, hogy a bíráskodás és az igazságszolgáltatás között „majdnem egyenlőségjel” állapítható meg. Az Alaptörvény értelmében.^[1] bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el.

A „megsértett jogrend helyreállításának monopoljoga az igazságszolgáltatást illeti meg”.^[2] Rá kell mutatnunk, létezik a kvázi igazságszolgáltatásnak is nevezhető funkció, ide sorolhatjuk elsősorban a közigazgatás igazságszolgáltató (jogvitát eldöntő) tevékenységét. Egy alkotmányos államban (jogállamban) azonban alapkövetelmény, hogy ezen eljárásokban született döntésekkel szemben bírói jogorvoslat vehető igénybe. Meg kell említenünk természetesen, hogy egyesek szerint a bíróságoknak nem céljuk az anyagi igazság kiderítése (tehát nem is „igazságszolgáltató” a fő csapásirányuk), csak jogszolgáltatást végeznek. Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint a Római Egyezményt elfogadó részes államok nem arra vállaltak kötelezettséget, hogy a materiálisan igazságos döntéseket hozzák meg bíróságaik.^[3] A jog és erkölcs elválaszthatatlan egységét alkotó, úgy is fogalmazhatnánk, keresztény jogszemlélet nem tud maradéktalanul ezzel azonosulni.^[4] Az sem elhanyagolható szempont, hogy még mindig igazságügyi miniszternek, nem pedig „jogügyi miniszternek” hívják a szakmánkat érintő kérdésekben hatáskörrel rendelkező kormánytagot. Az igazságszolgáltatás fogalmában egyes szerzők szerint benne foglaltatik, hogy a jogszolgáltatáson felül egyéb, jogon túli, mintegy emberi szempontokat is magában foglal.^[5] Ez egyrészt erény, de a jogbiztonságot sértő „contra legem” döntések miatt a kontinentális jogrendszerekben, illetőleg a centralizált alkotmánybíráskodási modellt követő országokban elkerülendő.

A jogállam^[6] fogalmát tetszés szerint értelmezik bizonyos gondolkodók.^[7] Erre reflektálva e sorok írójának is legyen szabad egy jogállami rekvizítummal előállnia. A jogállami jogszolgáltatás nem tekintheti irrelevánsnak az igazság(szolgáltatás) aspektusait.

Hogyan ítéltük meg korábban az Alkotmánybíróság tevékenységét a bíróságokhoz képest? Voltaképp jogalkalmazó tevékenységet végez a „taláros testület”; csak nem a tényállást és a jogszabályt veti össze, hanem a jogszabályt az alkotmánnyal. „A bíróságok a törvényhozás és a végrehajtás egymáshoz való viszonyának alakulásában nem játszanak szerepet”,^[8] a kormányzati rendszerek egészének működése szempontjából tehát nem szokás az igazságszolgáltatást elemezni. A bíróságok nem vesznek részt az életviszonyok tartós alakításában, míg az alkotmánybíróságok esetlegesen nagyobb döntési szabadsága, a jogszabályok teljes, általános érvényű megsemmisítésének lehetősége a politika határmezsgyéjére sodorhatják ezen szervtípust. „Az európai típusú Alkotmánybíróság politikai szerv, mely a törvényhozó és végrehajtó hatalomhoz hasonlóan részt vesz a politika alakításában. Ez a részvétele azonban több szempontból korlátozott.”^[9]

Az AB funkcióinak bővülése az egyedi bírói határozatok alkotmányossági felülvizsgálata kapcsán, új helyzetet teremt az igazságszolgáltatás résztvevői számára. Az AB ilyen irányú tevékenységéből kifolyólag – ha csak részben is – eltolódik az igazságszolgáltató hatalmi ág felé.^[10]

A valódi, német mintájú^[11] (vagyis a konkrét bírói döntéssel szemben igénybe vehető) alkotmányjogi panasz intézményesítése, valamint ezzel párhuzamosan az utólagos absztrakt normakontroll tekintetében a *popularis actio* jelentős szűkítése ugyanis azt eredményezte, hogy a taláros testület határozatai „a bírói hatalmi ág szűrőjén keresztül, illetve annak közreműködésével hatnak a jogrendszerre és a jogalkalmazás valamennyi résztvevőjére”.^[12] Ezzel álláspontom szerint számottevően megváltozott a magyarországi jogérvényesítés alkotmányos karaktere.^[13] Korábban csak akkor volt mód alkotmányjogi panasz benyújtására, ha maga az eljárásban alkalmazott jogszabály volt alkotmányellenes. Az alkotmányozó abból indult ki, hogy az alkotmánynak ellentmondó törvényt az AB, a jogszerűtlenül értelmezett jogszabály alapján hozott „hibás” ítéletet végső fokon az ország legfelsőbb bírói fóruma semmisíti meg. Ezáltal azonban a jogvédelem „légüres terébe” kerülhettek egyes személyek. Ugyanis a jogilag nem kellően átgondolt, esetleg joghézagot tartalmazó (de nem alkotmányellenes!) jogszabály merev, betű szerinti (de nem törvénytelen) alkalmazása összességében óriási fokú alapjogsértést is eredményezhet, jóllehet a két lépcsős folyamat egyik fele sem tekinthető önmagában hibásnak.

A klasszikus bírászkodási szerep megítélése tekintetében az az elsődleges kérdés, hogy az

Alkotmánybíróság mi alapján ügyeket fogad be konkrét ügyeket. Az elmúlt években viszonylag konzekvens gyakorlatnak tűnik, hogy a testület nem fogadja be: a) a felhasznált bizonyítási eszközök kiválasztását vagy mellőzését, b) a tényállás megállapítását, c) a bizonyítékok bíróság általi értékelését, d) az alkalmazandó jogszabályok kiválasztását vitató beadványokat.^[14] Az első három kategória egyértelműnek tűnik: ezek kifejezetten „ténybíróági” kérdések, a klasszikus kontradiktórius igazságszolgáltatáshoz tartoznak. (A rágalmozással, becsületsértéssel kapcsolatos ügyekben viszont sokszor kényszerül a testület ténykérdésekben dönteni.)^[15]

(Figyelemre méltó, hogy arra kevésbé találunk zsinórmértékeket, hogy a testület milyen jellegű ügyeket fogad be garantáltan.) A fentiek alapján tehát rendszerint a jogértelmezési kérdéseket sem tekinti az Alkotmánybíróság maga által befogadhatónak.^[16] A testület gyakorlata folyamatosan fejlődött és formálódott az elmúlt években. Különösen ezért is érdemel figyelmet az egyik viszonylag újabb, témánkat érintő döntés, a 3056/2017. (III. 20.) AB végzés. Ezen ügy indokolásában markánsan megjelenik, hogy a bírói döntéssel szemben benyújtott alkotmányjogi panasz nem tekinthető hagyományos értelemben vett jogorvoslatnak.

Varga Zs. András viszont komoly érveket hoz fel az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellegéről.

Eszerint:

1. elsődleges alapjogvédő állami intézménynek a rendes bíróságokat tekinti;
2. az alkotmányjogi panasz jogorvoslat, még ha rendkívül sajátos is;
3. az alkotmányjogi panasz benyújtójának alanyi joga van ahhoz, hogy ügyében az Alkotmánybíróság határozzon;
4. az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvényen alapuló joga van ahhoz, hogy az alkotmányellenes bírósági ítéletet megsemmisítse;
5. a jogsérelemnek ezért az Alkotmánybíróság eljárása folytán kell orvosolhatónak lennie, különben a panasz a jogorvoslati jellegét veszítené el, ami lényegi elem, mert ez különbözteti meg az utólagos normakontrolltól.

Tegyük hozzá, az Alkotmánybíróság csak megsemmisíthet bírói döntéseket, ilyenkor az ügy jellegétől függően esetleg alsóbb szinten meg kell ismételni az eljárás releváns szakaszát. A testület tehát nem jegyeztet be tulajdonjogot, nem minősíti a terheltet bűnösnek és nem ítéli szabadságvesztésre. A rendes bíróságok szerepe tehát úgymond nem enyészik el.^[17]

A jogorvoslati jelleg egyben jelenti az igazságszolgáltatási jelleget, tudniillik az Alkotmánybíróság elé kerülő jogeset „első fok” nem lehet. Talán egészen egyedi esetként az állambíráskodási funkciót lehet említeni, ami a magyar jogban a köztársasági elnök speciális felelősségre vonását jelenti.

E sorok írója is – miképpen a Kúria fentebb idézett elnöke is – úgy ítéli meg, hogy egyes speciális rálátást igénylő alkotmányjogi panaszok esetében indokolt lehet az indítványozó személyes meghallgatása is az alkotmányjogi panaszra vonatkozó eljárásban.

A legalapvetőbb erkölcsi normák leginkább az alkotmányos alapjogok révén abszorbeálódnak a jogba.^[18] A tájáró testület a tételes jogot az alkotmányosság és az alapjogok (így közvetve az erkölcs) alapján semmisíti meg. Ez a tevékenység – a fentebb említettek szerint – akkor lesz kvázi bíráskodási, ha az AB konkrét ügyben jár el, ez pedig leginkább a valódi alkotmányjogi panasz esetében áll fenn. Ilyenkor a testület bírói döntést semmisíthet meg, és arra is van hatásköre, hogy ne semmisítsen meg egyedi ügyben egy aggályos jogszabályt, hanem kizárja a konkrét ügyre vonatkozó alkalmazhatóságát. Tehát az Alkotmánybíróság *contra legem* dönthet a tételes joggal szemben, kvázi az erkölcsi normákhoz hasonló absztraktságú alkotmányos alapjogok mentén.

Amennyiben ad absurdum nem tekintjük azonos értelmű fogalomnak a bíráskodást és az igazságszolgáltatást, megállapíthatjuk, hogy az Alkotmánybíróság egyes megítélések szerint bíróság, de még talán ennél is védhetőbb, hogy igazságszolgáltatást végző testület. Sőt, még úgy is értelmezhetjük, hogy ha az igazságszolgáltatás nem egyenlő a jogszolgáltatással, az Alkotmánybíróság még inkább igazságszolgáltatást végez, mint a hagyományos bíróságok.^[19]

Bibliográfia

Arató Balázs: Alkotmányjogi panasz a német jogrendben, különös tekintettel a befogadhatóság kérdésére, in Anon (szerk.) *Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban II. : Alkotmánybírósági panasz –hatáskörrel kapcsolatos kérdések*, Budapest, HVG-ORAC, 2019.

Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntető ügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007.

Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*, Debrecen, DE ÁJK, 2012.

Erdei Árpád: Mi az igazság? in Erdei Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Budapest, Magyar Közlöny Lapés Könyvkiadó, 2010.

Farkas György Tamás: Az alkotmányjogi panasz befogadhatósága, különös tekintettel az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésre, *KRE-Dit*, 2020/2.

Juhász Imre: Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok kapcsolata, különös tekintettel a polgári bíróságokra, in Zakariás Kinga (szerk.) *Az alkotmánybírósági törvény kommentárja*, Budapest, Pázmány Press, 2022.

Juhász Imre: Az Alkotmányjogi panasz eljárásjogi vetületének néhány aspektusa, in Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis: Studia in Honorem Németh János II.*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013.

Korinek László: *Kriminológia I.*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010.

Lajos Edina: *Jog és erkölcs a választási jogban*, (megjelenés alatt), sine loco

Orbán Balázs – Palkó Attila: A jogállami univerzum tágulásáról és ennek veszélyeiről, *Kommentár*, 2019/2.

Orbán Balázs: A magyar alkotmányosság karaktere, in Orbán Balázs – Szalai Zoltán(szerk.): *Ezer éve Európa közepén: A magyar állam karaktere*, Budapest, Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány, 2019.

Orbán Endre: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok tapasztalatai, *Pázmány Law Working Papers*, 2016/20.

Paczolay Péter: *Alkotmánybíráskodás – alkotmányértelmezés*, Budapest, Rejtjel Politológiai Könyvek, 2003.

Papp László: Különbírók szerepe és rendeltetése a modern igazságszolgáltatási rendszerekben, *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 2017/1.

Rimaszécsi János: *A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései különös tekintettel az igazságszolgáltatásra*, Doktori értekezés, Budapest, KRE ÁJK, 2021.

Sári János: *A hatalommegosztás*, Budapest, Osiris, 2000.

Stumpf István: *Alkotmányos hatalomgyakorlás és alkotmányos identitás*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2020.

Sulyok Márton: Átes(t)ünk a „law” túloldalára? – a jogállamisági kérdés margójára, *A Mathias Corvinus Collegium tudásbázisa*, 2020. október 28.,

<https://corvinak.hu/vilag/2020/10/28/ates-t-unk-a-law-tuloldalara-a-jogallamisagi-kerdes-margojara>

Sulyok Márton: Compromise(d)? – Perspectives of Rule of Law in the European Union, *Central European Journal of Comparative Law*, 2021/1.

Tóth J. Zoltán: A „valódi” alkotmányjogi panasz használatba vétele: az Abtv. 27. §-a szerinti panasz első két éve az Alkotmánybíróság gyakorlatában, *Jogtudományi közlöny*, LXIX. évf., 2014/5.

Török Bernát: A szólásszabadság hatóköre és az általa nyújtott védelem, *Magyar Jog*, LXII. évf., 2015/7-8.

Varga Csaba: *Jogállamiság – viták közegében*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.

Varga Zs. András: *Eszményből bálvány? – A joguralom dogmatikája*, Budapest, Századvég Kiadó, 2015.

Hivatkozások

1. Ld. Magyarország Alaptörvénye, 25. cikk ↑
2. Ld. Papp László: Különbírók szerepe és rendeltetése a modern igazságszolgáltatási rendszerekben, *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 2017/1, 69. ↑
3. Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntető ügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007, 69–75.; ill. Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*, Debrecen, DE ÁJK, 2012, 35. ↑
4. Vö. Erdei Árpád: Mi az igazság? in Erdei Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Budapest, Magyar Közlöny Lapés Könyvkiadó, 2010, 9–22. ↑
5. Korinek szerint a bíróságok tevékenységében sem kizárólag a jogszerűség érvényesül, ennek részben oka a bírák személyisége, illetőleg a döntések meghozatalát befolyásoló egyéb

- tényezők.Ld. Korinek László: *Kriminológia I.*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010, 652. ↑
6. A jelentős történeti fejlődésen keresztülment fogalmat egyes döntéshozók kvázi „szabad kártyaként” alkalmazzák. Vö. Varga Zs. András: *Eszményből bálvány? – A joguralom dogmatikája*, Budapest, Századvég Kiadó, 2015, 228.; ill. Orbán Balázs – Palkó Attila: A jogállami univerzum tágulásáról és ennek veszélyeiről, *Kommentár*, 2019/2, 31–40.; ill. Sulyok Márton: Átes(t)ünk a „law” túloldalára? – a jogállamisági kérdés margójára, *A Mathias Corvinus Collegium tudásbázisa*, 2020. október 28., <https://corvinak.hu/vilag/2020/10/28/ates-t-unk-a-law-tuloldalara-a-jogallamisagi-kerdes-margojara>; Sulyok Márton: Compromise(d)? – Perspectives of Rule of Law in the European Union, *Central European Journal of Comparative Law*, 2021/1, 1–21. ↑
  7. Varga Csaba: *Jogállamiság – viták közegében*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022, különösen 19–34. ↑
  8. Sári János: *A hatalommegosztás*, Budapest, Osiris, 2000, 237. ↑
  9. Ld. Paczolay Péter: *Alkotmánybíráskodás – alkotmányértelmezés*, Budapest, Rejtjel Politológiai Könyvek, 2003, 24. A szerző utal arra is, az európai típusú alkotmánybíráskodás politikai erőterbe való sodródását elmozdítja, hogy minden eljárásjogilag megfelelően elé utalt kérdésben érdemi választ kell adnia, nem utasíthat el valamilyen indítványt a political question doctrine amerikai elvéhez hasonlóan, hogy az politikai és nem jogi kérdés. ↑
  10. Rimaszécsi János: *A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései különös tekintettel az igazságszolgáltatásra*, Doktori értekezés, Budapest, KRE ÁJK, 2021, 30. ↑
  11. Vö. Arató Balázs: Alkotmányjogi panasz a német jogrendben, különös tekintettel a befogadhatóság kérdésére, in Anon (szerk.) *Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban II. : Alkotmánybíráskodási panasz –hatáskörrel kapcsolatos kérdések*, Budapest, HVG-ORAC, 2019, 502–515., ill. Farkas György Tamás: Az alkotmányjogi panasz befogadhatósága, különös tekintettel az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésre, *KRE-Dit*, 2020/2, 1–35. ↑
  12. Stumpf István: *Alkotmányos hatalomgyakorlás és alkotmányos identitás*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2020, 127. ↑
  13. Vö. Orbán Balázs: A magyar alkotmányosság karaktere, in Orbán Balázs – Szalai Zoltán(szerk.): *Ezer éve Európa közepén: A magyar állam karaktere*, Budapest, Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány, 2019, 311–327. ↑
  14. Tóth J. Zoltán: A „valódi” alkotmányjogi panasz használatba vétele: az Abtv. 27. §-a szerinti panasz első két éve az Alkotmánybíróság gyakorlatában, *Jogtudományi közlöny*, LXIX. évf., 2014/5, 231. ↑
  15. A „ténybíráskodás” megjelenéséről az Alkotmánybíróság gyakorlatában Ld. Orbán Endre: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok tapasztalatai, *Pázmány Law Working*

Papers, 2016/20, 21–24.; E kérdéskör összefügg a szólásszabadság mint alapjog hatókörével is. Ami ebbe nem fér bele, az nem alkotmánybírói hatáskör. Ld. Török Bernát: A szólásszabadság hatóköre és az általa nyújtott védelem, *Magyar Jog*, LXII. évf., 2015/7-8; Amennyiben az alkotmánybírói határozatok indokolásának egésze kötelezőnek tekintjük (ld. majd alább) a rendes bíróságokra nézvést, az természetesen növeli a testület ténybírói jellegét. ↑

16. Például az alábbi, nagyrészt visszautasított ügyekben volt utalás jogértelmezési kérdésekre. 3056/2017. (III. 20.) AB végzés, 3050/2017. (III. 20.) AB végzés, 3040/2017. (III. 7.) AB végzés, 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat, 9/2016. (IV. 6.) AB határozat. ↑
17. Vö. Juhász Imre: Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok kapcsolata, különös tekintettel a polgári bíróságokra, in Zakariás Kinga (szerk.) *Az alkotmánybírói törvény kommentárja*, Budapest, Pázmány Press, 2022, 59–77.; ill. Juhász Imre: Az Alkotmányjogi panasz eljárásjogi vetületének néhány aspektusa, in Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis: Studia in Honorem Németh János II.*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 119–132. ↑
18. Lajos Edina: Jog és erkölcs a választási jogban, (megjelenés alatt), sine loco, 1. ↑
19. Természetesen ide nem értve a ténybírói jelleget; a fentiek csak a jogkérdésekre vonatkoznak. Az Alkotmánybíróság kötve van a rendes bíróságok által megállapított tényálláshoz. (De ez sem 100%-os elhatárolási ismérv, többek között a Kúria sem bírálja felül főszabály szerint az alsóbb fokú bíróságok döntéseit.) ↑